

תקציר

'ארץ הקדושה אי כ'או':

מקורות חדשים הנוגעים למסורת על מקום קבורתו של ר' יעקב בעל הטורים באי כ'וס ולעלייה לקברו

דב הכהן

ר' יעקב בן אשר (1270 בערך – 1343) נחשב אחד מגדולי חכמי ישראל בכל הזמנים. מוצאו בגרמניה, אך את רוב ימיו הוא עשה על אדמת ספרד. חיבורו הגדול, ספר ה'טורים', שהקנה לו את הכינוי בעל הטורים, הוא ספר ההלכה המקיף ביותר שקנה לו אחיזה בעולם היהודי לאחר 'משנה תורה' לרמב"ם.

באשר למקום קבורתו של בעל הטורים רווחות עד עצם היום הזה שתי גרסאות: הגרסה המדעית, שעל פיה הוא קבור בטולדו שבספרד, והמסורת העממית, הגורסת שהוא קבור באי כ'וס שביוון. המסורת העממית הפכה את המצבה המיוחסת לו בכ'וס ואת בית העלמין באי יעד עלייה לרגל ליהודים מערי הסביבה. סביב דמותו של ר' יעקב בעל הטורים וסביב המקום הקדוש בכ'וס נרקמו שלל סיפורים ואגדות. יצירות ספרותיות ועממיות שנתחברו במרחב של דוברי הלאדינו בתחילת המאה התשע עשרה מזכירות את בעל הטורים ותולדות בו סגולות של מחולל ניסים. כמה תפילות מיוחדות חוברו כדי שייאמרו על קברו בכ'וס, וחלקן אף ראו אור בדפוס. יהודי האזור נהגו לנדוד לבקר בקברו כדי שיתקבלו בקשותיהם וימולא מבוקשם – תופעה נדירה בקרב יהודי תורכיה והבלקן.

במאמר זה עוסק המחבר בשתי המסורות על מקום קבורתו של בעל הטורים. הוא סוקר את המקורות שלומדים מהם שהוא נקבר בספרד ועומד את מידת מהימנותם. מנגד הוא מתאר – לאור מגוון מקורות חדשים שחשף – את התפשטותה של המסורת העממית שלפיה הוא קבור בכ'וס ואת היקפה. כמו כן הוא בוחן את ההשפעה של המסורת והאמונה שבעל הטורים קבור באי כ'וס על חיי הפרט ועל חיי הכלל בקהילות שבסביבה, בתורכיה ובבלקן.

ד"ר דב הכהן, המחלקה לספרות עם ישראל ע"ש יוסף ונחום ברמן, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן 5290002
dov.cohen@biu.ac.il